

COLUMN 8 - HET VERLEDEN BEGRAVEN?

Buchenwald

Salaspils

Als je funeraire reizen voorbereid, dan kom je nog eens ergens. Je komt ook op plaatsen waar iedereen naar toe zou moeten, maar waar eigenlijk niemand echt naar toe wil.

Zo'n plaats is bijvoorbeeld een voormalig concentratiekamp. Ik wist dat ik er ooit naar toe zou moeten, van mezelf wel te verstaan. Ik ben van 1945 dus geen oorlogskind, dat wil zeggen: niet geboren in de oorlog, wel verwekt met de bevrijding in zicht. Ben ik dan een half oorlogskind of half een oorlogskind?

Misschien niet alleen daarom heb ik vaak gevoelens van verschillende aard gehad en zij strijden (en ik mag inmiddels wel zeggen: stredden) om voorrang.

Gezegend met een aantal joodse genen (via de vader van mijn vader), een oma van moeders zijde die joodse onderduikers durfde te herbergen en een moeder die de moed had acties te ondernemen in het ondergrondse verzet, werd ik in mijn jeugd geconfronteerd met oorlogsverhalen die mijn moeder mij vertelde. Mijn vader vertelde niks. Hoewel hij misschien te weinig joods was (of gewoon nog niet aan de beurt) heeft hij wel heftig kennisgemaakt met het fenomeen 'angst'. Ze hebben hem gezocht en hij moest vluchten. Ook mijn moeder leerde wat angst was, want als je ondergrondse activiteiten ontplooiden dan was dat toch ook spelen met je leven. En ze is gegijzeld geweest toen ze mijn vader zochten.

Mijn vader heeft zijn levenlang niets meer van Duitsers willen weten en geweigerd ooit een voet in hun land te zetten.

In onze straat, waar wij kwamen wonen zo'n 7 jaar na de oorlog, woonde een 'NSB-gezin'. Hij had zijn straf uitgezeten, maar voor mijn vader maakte dat niet uit: fout was fout en dus voor altijd fout. Mijn moeder was luisterend oor voor de echtgenote van die man, want die had het er erg moeilijk mee omdat het gezin nog steeds met de nek werd aangekeken. Mijn moeder vond 'fout geweest en straf gehad, dan is het nu afgedaan en moet je er niet meer over zeuren'.

Mijn moeder zat gewoon anders in elkaar, maar zij had dan ook een zus die in de oorlog verpleegkundige was aan het front. Zij ontmoette een gewonde Duitse soldaat en is met hem getrouwd.

Voor mij was dit alles als kind nogal verwarrend. Er was iets aan mij te zien (joodse trekjes?), want mensen vroegen ernaar, ik wist dat er iets was (maar wàt?) waar ik niet (of toch, juist wel?) mee te koop moest lopen. In ons huis liepen Duitse antipathieën en sympathieën door elkaar, want mijn tante was een héérlijke tante en mijn Duitse oom een erg aardige oom.

Het is een lange inleiding om te verklaren dat het lang geduurd heeft voordat ik een concentratiekamp wilde bezoeken. Dat kwam ook omdat ik boeken over de oorlog was gaan lezen en ik niet goed werd van wat ik daar las. Wetend dat het absoluut waar was wat erin stond, was het nauwelijks niet te geloven. Waar ik me vroeger -om volstrekt onduidelijke redenen- bijna voor gegeneerd had (mijn joodse geentjes), begon later bij mij langzaam het besef te groeien dat ik ze dus hád, die geentjes. En dat het dus óók over mij ging. En dat als er weer eens zoiets zou gaan gebeuren, ik dus daardoor óók de klos zou kunnen zijn, ik dus ook te grazen genomen zou kunnen worden voor iets dat ik -buiten mij om- gewoon wàs. Of hàd. Joodse wortels.

Mauthausen

Er groeide iets. Of je het zelfbewustzijn moet noemen, ik weet het niet, maar het was wel zoiets als: 'het gaat over mijn volk' hoewel ik dat tegelijkertijd ook wel weer erg overdreven vond. Zoveel joodse genen had ik nou ook weer niet.

En Duitsland was voor mij een gewoon vakantie-land, net zo gewoon als elk ander land. En mijn Duitse familie net zo gewoon als mijn Nederlandse familie.

Toen was ik eindelijk klaar voor een concentratiekamp. Ook al omdat onze funeraire interesse inmiddels was gewekt. Een concentratiekamp is toch in feite ook één grote begraafplaats, of is het geweest.

Nou, dat heb ik geweten. Inmiddels ben ik nog steeds niet verder gekomen dan 4 stuks: Buchenwald, Mauthausen, Terezin en Salaspils. Terezin hebben we bezocht tijdens onze voorbereidingen van de funeraire reis naar Praag en natuurlijk ook op die reis zelf.

Indrukwekkend. Letterlijk adembenemend. Vooral die eerste drie ... nog steeds lukt het me niet echt om woorden te geven aan wat het me deed wat ik daar zag. Of wat ik er niét meer zag, maar wat er wel ooit te zien was geweest. Wat er zich had afgespeeld. Wat er was geleden. Een glimp slechts kan ik gevoeld hebben, een glimp slechts, een vage notie van alle pijn, angst en ellende die daar de aarde doordrenkt heeft en de lucht bezwangerd.

Een vage notie heb ik nu ook waarom zij die veel hebben meegemaakt en de ellende hebben overleefd, hier niet over kunnen praten. Als mijn vader er al niet over kon praten .. er zijn immers geen woorden voor. Hoe zou je er dan ook over kunnen praten. Ik had lange tijd geen woorden als we weer vertrokken, terug naar de 'normale' wereld.

Naast alle andere verschrikkelijke dingen is een concentratiekamp ook een begraafplaats, maar de rust die een dodenakker behoort te hebben zul je daar niet vinden. De rust die je op een dodenakker kunt vinden, hoeft je daar niet te zoeken. Die rust zal er nooit zijn. Verbijsterende oorverdovende stilte, maar geen rust. En dat is maar goed ook. Laat de beklemmende onrust van dié dodenakkers ons maar altijd blijven verontrusten.

Wie weet, worden we dan óoit wijzer ...

Terezin

Terezin